

POLSKE MINDER

Gennem snart tre årtier er der blevet udgravet ganske meget i hovedstadsområdet. Udstykning af landbrugsjord til industri- og boligbyggeri har været af et så betydeligt omfang, at der i årevis er blevet gravet året rundt, ofte flere steder samtidig. Engang hed det sig, at der ikke var meget at komme efter arkæologisk på denne egn, eftersom de fleste gravhøje og andre synlige levn for længst var forsvundet, og det som regel ikke var muligt at gøre særlig mange fund på overfladen.

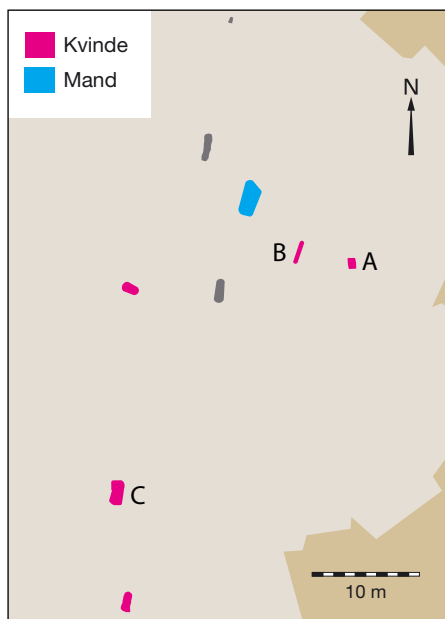
Med den rette teknik i form af store prøve- og fladeudgravninger blev de forhistoriske fundsteder efterhånden lokket frem i lyset, og det endda til overflod. Den lokale opbakning har været stor, både fra private og myndigheder, og det har ført til, at den

oprindelige arkæologiske afdeling af Københavns Amtsmuseumsråd for nogle år siden kunne flytte ind i et egentligt kulturhistorisk museum på Kroppedal. Hustomter fra alle oldtidsperioder har meldt sig ved de mange års undersøgelser og skal tælles i fircifrede tal. Derimod kneb det mere med at lokalisere gravene. Situationen er dog ved at bedre sig også på dette punkt (se Skalk 2002:5), og her skal vi se nærmere på nok et eksempel.

*

I Smørum nordvest for København ligger den store og statelige gravhøj, som bærer Kong Svends navn. Fagmæssigt er den ikke undersøgt, så man kender ikke dens alder med sikkerhed. Højens størrelse peger på enten ældre bronzealder, egekisternes tid, eller vikingetid. Nord og øst for storhøjen havde Ledøje-Smørum Kommune planlagt et vækstområde med det næsten indlysende gode navn *Kong Svends Park*, så

Titelbillede: Den fredede Kong Svends Høj i Smørum.

Plan over Smørum-gravpladsen. Andre anlægsspor er ikke vist på opmålingen.

på et 300.000 kvadratmeter stort område gik der i sommeren 2000 omfattende prøvegrovninger i gang, fulgt op af egentlige udgravninger.

Resultaterne var bopladsspor fra bonde-stenalderen, ældre og yngre bronzealder, hele jernalderen samt vikingetiden. Taget under ét antyder fundene en bosættelse af spredte gårde, som hver for sig eller to ad gangen har været placeret i et afgrænset ressourceområde. Derimod er der ikke tegn på egentlige landsbyer. Området er et stort, fladt plateau, som brydes af enkelte markante højninger. En sådan bakkeknoild øst for Kong Svends Høj tiltrak sig særlig opmærksomhed, fordi der på et ældre luft-fotografi kunne ses en stor, cirkelformet farveændring i marken. Det kunne meget vel være det sidste spor efter en gravhøj,

hvis højfyld var gravet væk for århundreder siden.

Ved afrømning med gravemaskine på dette sted fremkom der et antal aflange af-tegninger, og da der ved en hurtig undersø-gelse af den ene fremkom et lerkar, kunne vi føle os sikre på, at de aflange spor, som ikke var ret lette at skelne, var forhistori-ske grave. Hele området blev nu afgravet for muld og gravpladsen blev afgrænset til alle sider. Men den »gravhøj«, som havde været udgangspunktet for det hele, glim-rede ved sit fravær. Muligvis har det store runde spor været et geologisk fænomen, altså et naturspil.

Gravpladsen viste sig at omfatte ni jord-fæstegrave fra yngre romersk jernalder (ca. 150-375 e.Kr.). De lå i et slags bånd fra nord til syd hen over højningen med de fleste placeret på toppen. Knoglerne var meget dårligt bevaret, hvor de overhovedet kunne eftervises i lerjorden. Derfor kunne de gravlagte ikke kønsbestemmes ud fra skeletmaterialet, men udelukkende ud fra de oldsager, som var blevet givet med. Fem grave rummede kvinder og piger, én rum-mede en mand, mens tre ikke kan afgøres. Tre af de kvindelige grave skal her omtales nærmere på grund af deres helt usædvan-lige udstyr. Af praktiske grunde benævnes gravene A, B og C.

*

Grav A må ud fra sin ringe størrelse, 1 × 0,75 m, være en barnegrav. 83 små skivefor-mede ravperler havde udgjort en halskæde, og ved siden af hovedet lå en lille samling af specielle glasperler, som kan have ligget i et lille skrin eller pose. Desuden var der to bronzedragtspænder på barnets bryst og en dårligt bevaret, rosetformet dragtnål.

Grav B tegnede sig som en usædvanlig lang og smal nedgravning på 2,5 × 0,4 m. Skelettet var så godt som opløst, men i nordenden af graven lå en ravperlekæde af særlig karakter. Foruden 25 skiveformede

Perlerne fra grav A's udstyr. T.v. ravhalskæden, foroven glasperlerne. Den såkaldte overfangsperle, som er provinsialromersk, er placeret nederst i billedet.

perler var der 40 berlokformede, dvs. en slags asymmetriske, buttede dobbeltperler med hvepsetalje, hvis mindste del er gennemboret. Desuden indgik der enkelte specielle perler, blandt andet en såkaldt overfangsperle, hvis klare kerne ved fremstillingen er blevet overtrukket med et lag af purpurfarvet glas. Endelig må nævnes nogle glasvedhæng, som står uden kendte danske paralleller.

Berlokformede ravperler kendes i mange

varianter fra hele yngre romersk jernalder og er udbredt ved den nordpolske Østersøkyst, på Sjælland og Bornholm. I fynske grave optræder de midt i perioden, mens de i Jylland kun findes i sene grave. Det er kun rige kvindegrave, berlokformede ravperler indgår i. Vi ved fra skriftlige kilder, at rav var højt skattet i den antikke verden, hvor det var en dyr luksusartikel. Man mener, at de berlokformede ravperler er fremstillet af baltisk rav, og Ulla Lund

Til venstre ses perlekæden fra grav B. Et af de to specielle glasvedhæng er vist i dobbelt størrelse på billedet til højre. Antagelig er det fremstillet på

den måde, at den smeltede glasmasse er størknet om en firkantet metaltråd, som var afsluttet i et øje til ophæng. De hvide »øjne« er smeltet på. – Genstandsfotos: K. Paulmann og A. Ekstrøm Løkkegaard.

Billedet viser en enkelt af de mange berlokformede ravperler. Den bredeste del er mindre end 1 cm i tværmål. Genneboringen er i den øverste del af perlen.

BERLOK

Ordet berlok kommer af det franske *breloque*, som betegner forskellige former for vedhæng til urkæder og armbånd. Berlokkerne, som kunne være af elfenben, metal, porcelæn og andre materialer, holdt deres indtog i moden sidst i 1700-årene. Det i øvrigt strengt saglige Salmonsens Leksikon betegner dem rammende som *dingeldangel*.

Hansen, der har beskæftiget sig med denne oldsagsform, foreslår, at oprindelsen er østlig, hvorfra formen har bredt sig til andre dele af Europa. I den nordpolske Wielbark-kulturs område indgår berlokformede ravperler som en almindelig del af kvindernes smykkesæt.

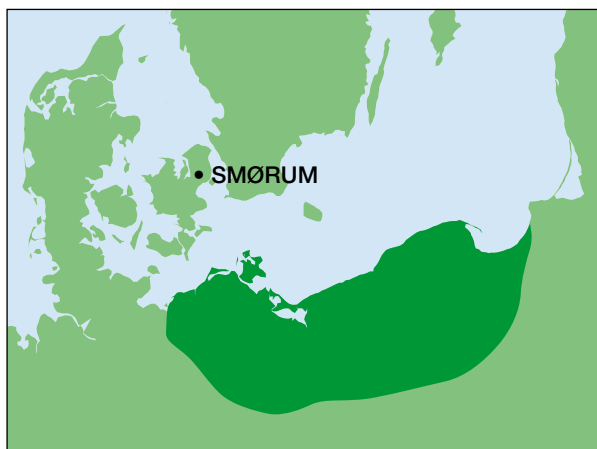
På brystet af den gravlagte i grav B lå to dragtnåle af sølv, der tillader en ret snæver datering af graven til tidsrummet mellem 200 og 260 e.Kr. Barnegravens dragtnåle er fra samme tid, men glasperlerne – og dermed gravlæggelsen – er nok lidt yngre.

Forventningerne til grav C var ganske store. Det skyldes, at graven var markeret

med store sten, og at nedgravningen efterhånden viste sig at være dyb – begge dele er træk, der ofte er forbundet med gravlagte af høj status. Vi blev da heller ikke skuffede.

Under stenene lå en benkam, to bronzedragtnåle og et lerkar, tydeligvis ikke en del af den oprindelige kistes indhold, men nedlagt ved gravens tilkastning som sekundære gravgaver. Selve graven rummede et lerkar samt to mindre og en større dragtnål, fint udført i sølv.

Om halsen på den gravlagte lå en fygldt sølvhalsring, som er fremstillet af en snoet sølvstang, som midtpå er bølget på

◀ *Wielbark-kulturens udbredelsesområde strækker sig langs Polens Østersøkyst og ned mod det sydlige pommerske bakkeland. Mod øst rækker det omtrent til Weichsel-floden.*

▶ *Billederne på modstående side viser den usædvanlige halsring fra Smørum. Yderst til højre låsedåsen i adskilt tilstand.*

De tre fine sølvdragtspænder, som var medgivet den døde kvinde i grav C.

en mæanderlignende måde og er samlet i en flad, dåseformet låseanordning. Den er et lille mesterværk i sig selv, opbygget af fire dele. Placeringen i graven viser, at det bølgede stykke vendte fremad, og at låsedåsen var bag på halsen.

Halsringen har ikke nogen direkte paralleller. Lighedspunkter kan findes i den polske Wielbark-kulturs område, hvor man blandt andet kender bugtede armbånd (hvor selve ringemnet dog ikke er snoet). Låse af samme form som Smørum-halsringens optræder også i Polen, men her blev de tydeligvis båret forrest som en bevidst synlig del. Samlet set må halssmykket betegnes

som en blanding af flere håndværksmæssige udtryk.

*

Polske kolleger har givet udtryk for, at Smørum-fundene måske kan være lokale efterligninger af polske forbilleder, men her opfattes de indtil videre som direkte importstykker. Hvorvidt der er tale om gaver til det lokale jernaldersamfund – eller om det drejer sig om polske kvinder, der er kommet hertil med deres hjemlige smykkeudstyr, må stå hen som et åbent spørgsmål. Måske fremtidige DNA-analyser kan kaste lys over sagen.

Linda Boye

